

Tomaž Pavčnik

Velikanov čopič

Bose noge se svetijo v pomladnem soncu. Zunaj vozijo mopedi in avtobusi, njen čevljev leži prevrnjen na preprogi, ki diši po snopih, po žarkih. Zdaj zreta vsak v svojo smer sobe. Rdeči metulji so preleteli hrapavo okensko polico in se znašli izgubljeni na zraku: za pozelenelim zvonikom se kažejo krajci prihajajočega kumulusa. Zdaj bo prašne strehe in pročelja hiš zakrila senca. Hlad bo prešel mesto, kot bi ga spustili iz kleti in iz starih vež z debelimi zidovi. Samo še hip ali dva bo lep sok košatih dreves dražil svet, nato se bo skrnil pred dežjem globoko v les. Zaprli se bodo cvetovi, prav tako vrata kavarn in uradov. Na stopnicah pred parfumerijo bo sedela le še siva klateška mačka in neumno gledala, kaj se dogaja z njenim mestom. Ta bog ni vsemogočen, je pritajen. Zgolj vsake toliko se pokaže ... skozi komaj slišen šelest ali krik ... v krošnjah dreves, na gladini neba, v snopu prahu ... Sedaj je na begu z vetrцем vzdolž reke in ga je videti le še v hrbet njegovega plašča. Podplati njegovih čevljev so zlizani.

Bosa noga se pokrči, roka jo rahlo popraska nad gležnjem. Nohti. Na njeni koži se igrajo sence plahutajoče krošnje. Ko oblak pripluje nad hišo, nad dvorišče in ko dnevni mrak zajame izbo, takrat izginejo tudi sence in ugasne žar njenega, a tudi njegovega očesa. Oblaki se združujejo. Razvrščeni na modrem nebu pletejo, krpajo in grmadijo siv svod. To je sedaj drug svet, črno-bela maketa. Treba bo vzdigniti težko telo, navleči nase majico, hlače, obuti čevlje in oditi. Zaveda se tega, a se mu nikamor ne ljubi. Njegovi kolki, kolena, medenica so kakor svinčeni, a ...

Gong iz daljave zdaj oznanja konec sieste. Njena gola in bosa noga se preteguje, kakor da se ni nič zgodilo. Ne mudi se ji. Vzvišeno lenari nad mislijo, da bi stekla, se pognala v ustroj. Vztrajno in mirno čaka, da bo kumulus razpadel. Brčne blazinico z roba postelje ter se skrčena povleče pod rjuho. Pod oknom škripa tramvaj.

On medtem teče mimo trafike, po cesti navzdol. V smetnjaku na vogalu so zatlačeni časopisi in bananini olupki. Na hitro so bili odvrženi. Leva vezalka na njegovem čevlju se rahlja. Ne ustavi se. Celo mesto beži h gongu, ki udarja na glavnem trgu pred cerkvijo. Natakarij pospravljajo kavarniške mizice, odnašajo kovinske stole in z odkrito nejevoljo terjajo plačilo od zamudnikov. Ti stojte mencajo s kavo, kakor da bi v njeno usedlino hoteli uloviti dež, ki bo vsak hip padel s prvimi debelimi kapljami. Danes so spet v modi klobuki. Veter, ki je zapihal po aveniji, je hladen.

Konji rezgetajo ter si brusijo kopita ob granitni tlak. Že je tam, stoji ob kovinski ograji, ki razmejuje trg od cestišča. Postroj. Nosači hodijo od ene do druge konjske glave in delijo oves.

“Ste spočiti?” vpraša hostesa po zvočniku, okrašenem s helijevimi baloni.

“Ja!” se oglasi množica in vrže v zrak tulipane in gerbere. Posamezniki se med seboj spogledajo in nasmehnejo. Simpatična je, se strinjajo, ljubka in prijazna. Prav je tako.

“Potem pa na delo,” zavije sladek glas iz zvočnika. Po tlaku je razdrobljeno seno.

Dobro naučena množica se razporedi v kolone po abecedi. Pri vseh v ozaljšane kočije mladeniči v sveže zlikanih, črno modrih uniformah delijo zelene torbice. Zajetne so kot uradniške aktovke. Sivo vreme duši barve. Ko so vsi ljudje poseдени po vpregah, se vnovič oglasi glas iz zvočnika, ki je kakor glas televizijske napovedovalke: “Začenja se popoldne. Veseli me, da ste vsi nared. Naj se pot začne! Srečno pot vsem in ne pozabite – nasmeh je največ, kar si lahko podarimo!” Kočijaži uigrano zavihtijo biče, zloščeni konjski hrbti se zdrznejo pod njihovo švigajočo pekočino in kolona dobro podmazanih kolesij se premakne po cesti. Ta vodi navkreber. Po blagem serpentinastem klancu se kmalu vije pozibavajoč konvoj stekla, lesa in kopit. Slišati je, kot bi nekdo selil kredence iz starega mesta v novo zgrajeno naselje na drugi strani hriba. V kabinah sedijo moški in ženske, eni so robavsi in drugi niso, ene so dame, druge pač niso. Dosti jih je, ki so odeti v revne, sive jopice in ki brezizrazno zrejo skozi šipo – pogled podhranjencev v gumijastih škornjih, sem ter tja sedi ob oknu obraz izrisane lepote, a le redko je videti iskričast pogled, pogled, ki bi še ne bil naveličan vsak dan iste vožnje. Pogled, ki bi dopuščal, da se na oni strani vzpetine odpira nekaj novega, vznemirljivega ...

Tudi on je v svoji kočiji. Njegovi sopotniki molčijo. Ta, ki mu sedi nasproti, s prsti drsi po robovih svoje aktovke in noben ziblaj ne premoti njegovega pogleda. Uprt je v neko neizraženo točko na tleh. Ob njem se vozi par: on pogleduje na uro, zdolgočasen je, ona si popravlja kratko

frizuro in pazi, da bi ne preslišala morebitnega hostesinega navodila. Kabine se zibljejo ter obrazi z njimi.

Za svoje sopotnike se ne zmeni dosti. Udobno je zleknjen na svojem mestu in skrivoma vohta svoje dlani. V mislih obuja podobo bosonoge neznanke. Jutri ne, pojutrišnjem pa se gotovo vrne k njej. Sedaj je sam, to je pglavitno.

Po strehah vozil se je raztresel dež, ki pa se kmalu umiri v enakomerno škrebļanje. To je starodavni zvok zaspanega popoldneva, pomisli. Na vrhu vzpetine sledi premeščanje.

Plato, na katerem izstopijo iz kočij, komaj zadošča za množico, ki se razporeja po vnaprej zapovedanem redu. V trenutku, a le za tujca, spominja na bazar. Ljudje se srečujejo, pozdravljajo, si segajo v roke, a še v isti sapi hitijo naprej, da bi se postavili čim prej v svojo novo vrsto. Nekdo igra saksofon. Med njimi ni slabotnih ali obolelih, a teh v resnici ni bilo že niti prej. Med njimi ni otrok in starcev, razen nekaj dojenčkov. Hostesa, ki se kot vsak dan povzpne na govorniški oder, jih znova pozdravi. "Spoštovani obiskovalci, lep dan želim. Ne pozabite na nasmeh, ta je pol sreče. Tokrat se smejte tudi za tiste, ki ne morejo biti z nami. Ne razočarajte jih. Še posebej ne danes." Množica pozdravi njene besede z odobravanjem in že so vsi razporejeni. Utiħne tudi saksofon.

Danes je poseben dan. Spodaj v dolini je ob cesti zraslo mesto. Ob navadnih dneh so vsi ti ljudje, ki čakajo na nove kočije, lahko spremljali izložbe in ulice, ki vodijo neznano kam za pročelja prvih stavb, le med vožnjo, danes pa se bo konvoj ustavil, šli bodo po ulicah, in to peš. Danes je praznik, ko pročelja pridobijo globino.

Ko so vsi posedeni, se iz zvočnikov oglasi koračnica. Tudi ta je venomer enaka, ne glede na to, ali je čas, ko jesenski dež tolče na tla zadnje liste, preden se zlepi s čmokavim tlakom, ali pa čas, ko je poletna vročina in je v njej hlad travniških bilk. Koračnica. Najprej blag ritem, ritem vlaka, nato se oglasi piščal, njen zvok narašča, kakor bi upodabljala roparja, ki jezdi od obzorja. Že dve leti je niso spremenili. Od griča do griča je enaka in se bo ovila okrog sveta. Pravijo, da se ljudje z njo rodijo in z njo naposled tudi umrejo. Tako celo piše, kadar tiskajo plakate. Mladenič, ki ima na prsih priponko s svojim imenom, hodi od kočije do kočije in naznanja, da se sedaj lahko odprejo zelene torbice. Danes so zelene. Danes je poseben dan. Glas, ki je vsakokrat znova in enako dinamičen, pristopi k sleherni kabini: "In sedaj, spoštovani, lahko odprete vsak svojo torbico." Ter naprej. "In sedaj, spoštovani, ..."

Sedaj jih lahko odpremo, se širi od ust do ust. V vozu sedijo tri mlade gospe. Ko izvejo, da je dovoljeno odpreti torbice, zacepetajo z nogami po

podu in se hihitajoče skrijejo med ramena, kot da so na šolskem izletu. Nato se zresnijo. Postanejo izkušene. Pregledovanja torbic so vajene že leta. Vse to jim strašansko preseda.

Njegov novi sopotnik, ta, ki mu sedi nasproti, koleba, ali bi se lotil sendviča ali pa bi odprl zeleno aktovko. To kolebanje, ki je prozorno, je tudi nasilno. Oči sopotnika se stegujejo k njemu, vijugajo, pogledujejo navzdol kot kaka pohotna roka. Njegov pogled se sedaj spoprijema s studom: vse poteka molče. V nekaterih kočijah že zvonijo zvončki. Zakaj se vendar ni zares odprlo nebo in se pošteno zdeževalo, se sprašuje z rokami pod nosom. Tako pa smo se znašli v veveričji duplini, ljudje in lazarji. Tega človeka nasproti bi počil, a ni česa prijeti. Njegov pogled je glista, ki se izmika, leze, se zvija.

Vse več je zvončkov, ki se oglašajo na črno lakiranih durcih kočij. Šelesti, šušti. Udeleženci se primerjajo. Stegujejo se skozi okna in gledajo proti oblakom. Bo dež? Ko začno enkrat govoriti, nastane mahoma nepregleden vrvež glasov. Besede v kočijah sekajo druga drugo, se ovijajo v klobčiče ter se na svojih nevidnih poteh izmikajo krohotu, kašlju in sem ter tja plosku rok. On zamaži. Skuša loviti le ritem vsenavzočega vrveža. Odmisli sopotnike v kabini, ki so najglasnejši. Svoje uho v mislih pošilja navzgor, nad plato ... h krošnjam in reflektorju, ki modrikasto osvetljuje gorsko jaso, polno kočij, sveže glazure blata in stražarjev v črno modrih uniformah.

Vedno globlje se pogreza v glasove, vedno dlje sliši, vse bolj čvrsto tišči skupaj veke. Za hip se zdi, kakor da se ravno iz tega stiskanja vek izrivajo ven besede, stavki, medmeti, ki jih sliši molčeči On. Uživa v čudoviti nesnovnosti vrveža. Vleče ga v polsen, v spanec. Vleče ga v svetove, ki jih z našimi očmi več nismo zmožni videti. To so svetovi, ki izginjajo v miselne sence, v zvoke, v meglice, v utrip maminega srca, ki odzvanja v dimljah. Besede sopotnikov na gorski jasi sedaj postajajo pomembne. Kot jeziki so, ki ližejo, srkajo, vlečejo, lepijo. Padajo v njegov sluh kot rušenci se opečnati zid. Tako sliši šelesteti bone ... kakor bi poslušal otroke, ki preštevajo kupončke pri monopoliju ... A On sedaj več ne loči zemljevidov, ki se odpirajo, kupončkov, ki jih preštevajo, obveznic, gumbov, zaponk, On več ne razpozna poljubov, tleskov, odkašljevanja, rezgetanja v blatu in na toplem, rezgetajoče jase pomladne zarje, oblakov, ki usmerjajo dih, sape, ki spušča oblake ... on se je skozi zaprte veke vrnil v dojenčka, kjer je svet en sam ... vedno bolj tišči kožo v očesne jamice, kakor da se bo sesul v točko s silovitim pokom ... kri mu buta v glavo, besede razpadajo v prah. Trudi se biti svet.

V njegovo kočijo naenkrat pomolijo televizijsko kamero in mikrofona. Ta se ustavi tik pred njegovim nosom. Vprašan je, kje je preživel siesto.

Molči, njegove oči so kot kolobarji. Nato ga pobarajo, ali je spočit in vesel. Molči. Tretje vprašanje poizveduje, ali je srečen. Veliko platno pod govorniškimi stebrom kaže njegov zaprepaden obraz, ki grize spodnjo ustnico. Pod nosom mu poplesava mikrofona. Iz zvočnikov je slišati njegovo globoko dihanje.

Ljudje so zmedeni. Kdo je to? Kaj mu je? Kako se je znašel med nami? Njegovi sopotniki zardevajo, ženska ob njem se skriva za svojimi dlanmi.

"Hej gumpec, vprašala te je, ali si srečen?" zakriči nekdo iz sosednje kočije.

"Vrzite ga ven!" se oglašča vedno več romarjev, "zajedalec, parazit!"

Njegove oči, ki sedaj zasedajo celotno projecirno platno, izražajo malodušje.

"Snemajte njegovo torbico!" se oglasi nekdo z brado, "Sfukajte parazita!"

"Izdajalec, lopov, cokla! Zaradi tebe ne gremo naprej! Zini že!"

"Kaj, naprej, od kod, kam zeleni gozd?" se pootročeno spreneveda, njegov glas pa odmeva iz vseh zvočnikov. Takrat gre mimo urejena in dolgonoga dama; a ko pristopi k njegovi kočiji, se vsa spremeni in na kratko sikne: "Kakšen pezde," ter odide dalje.

"Koliko je pa star, da se ti gre takšne igre?"

Med tem se zgostijo oblaki in nebo začno parati ostre strele. Množica še odločneje terja, naj možakarja postavijo na cesto. Zemlja na vzpetini se utekočinja v blato. Prek izboklih korenin se pretakajo potočki kot nekakšni miniaturni čokoladni slapovi. Dan se naglo nagiba v večer, ne ozira se nazaj. Tudi njega je mogoče videti le še v hrbet njegovega plašča. Dame in gospodje jemljejo iz kovčkov nove obleke, modrce in spodnje majice mečejo v naraščajoče blato. Ko si neka gospa s težavo zapenja zadnji gumb bluze, repenčasto vihti desno roko, ki je stisnjena v koščeno pest. "Vrag naj ga vzame!" izkašlja iz dna grla.

Sedaj je že noč. Kamera še vedno meri njegov obraz. Prikazuje ga kot krivca, da se konvoj že več ur ne premakne z vse bolj blatnega platoja. Sedaj tudi njega že navdaja nelagodje. Ob njegovo kočijo so postavili dva čokata moška, da bi se ljudje ne spravili nadenj. Ob polnoči, mu sporočijo, bo imel zadnjo priložnost. Če dotlej ne spregovori, ni več vreden vožnje naprej.

"Kaj!?" se hučujejo ljudje, "do polnoči naj čakamo, saj so znoreli!"

Ko se prikažejo prve zvezde, večina že spi. Žvižge vetra v vršacih smrek zamenja pritajeno smrčanje. V pokrajini nenadoma spet zašušti veter. Zadiši po smrekah in ločju. V trenutku se mu zazdi, da mu nihče več ne posveča pozornosti. Zdrami se, se ozre naokrog, njegova lica so otekla od spanca. A še preden bi utegnil zlesti iz kočije, ga zadrži močna šapa. "Kam pa gremo?" spregovori glas. Molk.

Veter se krepi. Iz minute v minuto bolj silovito škripajo stoletne smreke. "Kam?" zarjove še v drugo.

“K vetru, k duplinam in skalam. Opazovat grem mah in podrastje ...”

“To ni predvideno,” hladno odvrne mož s šapo.

“Kdo pa naj bi to predvideval, kdo naj bi bil zadolžen za to, vprašam. Nebo, morda tema, jutranji vzhod?”

“Rekel sem, da ni predvideno.” Odreže si kos salame.

“Dobro, potem ne. Ni predvideno,” se sprijazni in se zlekne nazaj v kočijo. A vseeno ... močvara vleče v svoja nedrja, močvara je močnejša od njihovega načrtovanja. Kaj pa je vendar ta debeluh proti hosti?

“Koliko časa zdržite viseč na drogu,” se nenadoma, kot prikazen iz polsna, spet oglasi novinarka. Ob tem kima v blagem ritmu, kot da jo nosi konj. “Se ga oprijemljete krčevito ali pustite telesu, da vihra kot vreča?”

“Povejte, gospod, povejte,” nastavi mikrofona in čaka.

“Tišina draži spanec, zato povejte,” šepeta novinarka, nagibajoča se nazaj naprej, kot uročena, “gospod, mesto spi in čaka, da pridemo vanj. Ko potegne predsvitanjski veter, mora biti karavana pred mestnimi vrati, nato bo s soncem slovesno prišla po mestni vpadnici, čez segreti tlak, skozi drevored kostanjev in platan do glavnega mestnega trga. Tedaj se bo odprlo življenje novega mesta.”

On molči. Gleda jo kot čuk, ko ga še naprej sprašuje: “Gospod, vaša siesta je uganka, z vsakim trenutkom večja, gospod, vaše poti tečejo po naših skupnih tleh.

Kaj bi storili, če bi ženo zalotili z drugim,” ne neha in se ziba v venomer istem ritmu.

“Sprašujete me neumnosti, sprašujete me neumnosti, sprašujete neumnosti, neumnosti, same neumnosti, neumne, brezglave, balone,” odvrne. Tedaj se obrne straža in dve kratko ostriženi glavi pogledata v kočijo: “Ščitimo vas pred pobesnelo množico,” zasika, da mu brizgi sline omočijo brado, “ali so to za vas tudi neumnosti? Bodo neumnosti, ko ji boste prepuščeni na milost in nemilost, ali pa potem, ko bomo v mestu in ko bodo šli vsi po ulicah, tudi vi. Bodo tedaj tudi neumnosti, če vas bomo prepustili samega sebi. Ne govorite torej o neumnostih,” pravi levi stražar, desni pa molči stisnjenih čeljusti. Njegov pogled je temen kot medvedje oči. Nato se oba potegneta nazaj ven, novinarka pa nazaj noter, v ritmu ježe.

“Se vidimo torej,” reče z nasmeškom, čisto od blizu.

“Domišljavec,” je slišati iz koticov, kjer ljudje ne spijo, “neumnosti, kaj se vendar to pravi.”

“Prevarant je,” je slišati od drugod, “krvoses, ki živi na tujih plečih.”

Najraje bi odšel, a ga straža, ki ga ščiti, ne pusti. Nevihta se krepi. Zavleče se kolikor mogoče daleč v kot kabine, od koder so umaknili njegove sopotnike. Pod nos si nastavi prste in duha vonj po njej, po njeni

koži, njenih nogah in laseh, po njenem dišečem stanovanju, po njeni postelji, po vonju izpod odeje. Zamiži in v mislih obuja njene gibe, njeno boso nogo, ki se stegne proti stropu, njeno stopalo, ki zakroži po zraku, njeno glavo, ki jo vrže vznak. Skuša si priklicati dotik njenih prstov, ki komaj čutno potujejo po njegovem hrbtu, njene tople sape, ki mu jo izdahne v obraz, njenega predenja, ko se pretegne in daje ...

Slišati je hudournike, ki so vse bolj besni, nad pokrajino lega hlad, meglice se trgajo na grmičih, ostri curki dežja škropijo naokrog blato, nebo se prižiga kot razjarjeno ožilje, kot goreč prsni koš velikana, nakar treskne in star, močan hrast se razcepi na dvoje. Po ozračju se razširja vonj po ožganem. Konji, ki so bili vse dotlej mirni, rezgetajo in se vzdigajo na zadnje noge. Njihova napeta bedra, od dežja premočene ritnice, ki se svetijo v nevihti, se naprezajo do polnega, kakor da se bodo živali zdaj, zdaj pognale kvišku, v nebo ...

Kočije se tresejo in steklo žvenketa. Sedaj niso zmedeni le ljudje, le potovalci, marveč tudi hostese, mladeniči v črno modrih uniformah in gospodje v frakih, ki so zasedli nekaj prvih, uradnih kočij. Le straža pred njegovo kabino stoji mirno in je ne more nič zmotiti. Kamera, ki ga prikazuje že več ur in katere sliko je moč spremljati na eni izmed komercialnih televizij, je sicer še vedno nameščena, a platno kaže vse bolj sneženo sliko.

Vihar je zajel celotno deželo, reke naraščajo, drevje in električna napeljava se lomijo, strele letijo vse bližje zemlji. Buči in grmi kot v votlini zlobnih velikanov z močnimi čeljustmi in nizkimi čeli. Velikanska sveča jim meče migotajočo žoltavo na obrvi.

Ljudje na platoju tekajo sem ter tja, konji opletajo z repi in glavami, zvončkljajo z žvalami, ker bi se želeli strgati iz vprege. Gremo!!! Odhod!!! Kričijo. Hostesa po zvočniku naposled napove odhod. To stori mirno, kakor da bi sijalo sonce.

Sedaj je njegova priložnost. Tu se lahko ločijo, tu lahko splava ven iz kočije in se spusti po bregu, po drči nazaj, k njej. Proti toku, k staremu mestu, k prejšnjemu mestu. Ko se karavana premakne, res plane ven. Njegovi sopotniki zaječijo, krikujejo, češ zdaj si pa dokončno zabredel. Znane so usode mnogih odpadnikov.

V nekaj skokih zapusti plato, na katerem rezgeta, bobni in kjer strele cepijo enotnost prostora, kjer se zlivajo vedra velikanovega žolča. Oddalji se od zgrožene množice in jo mahne nazaj k njej. Ozračje pa je takšno, da so pod njegovim širnim obokom nebogljeni tako oni kot on. Z velikani ni šale ali pač: kadar usekajo velikani, takrat lahko slehernik igra svojo igro

z njimi. Kobaca se po hribu, se večkrat prekopicne, zdrsne nekaj deset metrov nižje. Vzpetina je blaga, a deroče vode in blato jo delajo hitrejšo ...

Bo prišel do nje, ga bo sprejela? Ali še vedno leži gola na rjuhah, z zadovoljnim nasmeškom v blazini. Vali se prek cest in kolovozov, odriva se od korenin, teh krčnih žil iz čokolade, spotika se čez trnje, odvrženo ob cesti, skače čez metrske plazove, kjer tlesketa prod in žubori pesek.

Nazadnje pozvoni na njenih vratih. Kaplja mu iz ušes in iz nosa, ves je premočen, da se obleka, kolikor je je ostalo, lepi nanj, njegovi čevlji so blatni in razšvedrani, iz njegovih ust diha gosta sapa.

Odpre mu v kopalnem plašču. Ne gleda ga preveč veselo. Veli mu, naj se sleče, in takrat zavonja njene prostore. Diši po sveži obleki, po parfumi in ličilih, po posteljnini. Pogleda jo. Ni spala.

"Boš odslej ostal pri meni, " ga vpraša. "Boš skrbel zame, me živel?"

Žalostno jo gleda izpod obrvi. Tega ni pričakoval, to je nemogoče. Oboje skupaj ne gre.

"Videla sem te na televiziji," mu odvrne, "in res si pezde. Če me ne nameravaš preživljati, bi pač lahko povedal, kje si preživel siesto. Bi mi prišlo prav, veš srček."